

С багри, линии и сенки по стъпките на войските

Една от най-значителните – и по количество, и по художествената стойност – сбирки, която притежава Националният военно-исторически музей /НВИМ/ – е сбирката „Батална живопис, графика и скулптура”. Повече от 5 000 творби на наши, руски, чешки, полски и др. художници, събирани в продължение на 100 години! По-голямата част от тях се отнасят до войните за обединение, които води България през 1912 – 1913 г. и 1915-1918 г.

Наскоро след създаването на НВИМ, започват със заповед на главнокомандващия Действащата армия от 4 юли 1916 г./ и бойните действия на Българската армия на Добруджанския фронт срещу присъединилата се към Съглашението Румъния. Още докато не е заглъхнало ехото от събитията, в Добруджа са изпратени за събирателска работа офицери, военни служители, войници. По стъпките на нашите войни тръгват и художници, като мобилизирани или доброволци, за да пресъздадат победния устрем, бита и ежедневието на българския войник. Сред тях са и такива утвърдени вече художници като Борис Денев, Александър Мутафов, Димитър Гюдженов и др.

От издадените досега каталози на съхраняваните в НВИМ произведения на батална тема се вижда, че на събитията на Добруджанския фронт през 1916 г. са посветени повече от 120 творби. В голямата си част те чертаят пътя на войските през селища и местности /от Кошмар и Добрич до Тул-

ча/, затова смятаме, че имат документална стойност. Поради обясними причини, тези произведения бяха табута за широката общественост, не се проучваха и използването им за пропагандно-възпитателна работа беше твърде ограничено.

Живописиста е представена от единадесет автори, графиката – от осем и скулптурата – от двама.

Най-много творби са посветени на Тутраканската крепост, този „Вердюн на Балканите”, овладяна след тридневни кръвопролитни боеве от нашите войски на 6 септември 1916 г.

В шест свои творби някогашният габровски учител Георги Василев /1885-1972/ рисува с маслени бои румънските фортове при Тутракан, от които добиваме представа, не само за тези мощни съоръжения, но и за силата, която е трябвало да ги атакува и превземе.

Три други негови творби са от Черна вода-изглед от града с гроб на български войни в покрайнините и фортификационни съоръжения. Оставил ни е още: „Български окопи край пристанището на гр. Кюстенджа” /с вълнолама и маяка/, „Бойното поле при Добрич” и „Град Силистра – крайбрежния квартал”.

Живописните работи на Г.Василев са маломерни /между 25 и 30 см/, рисувани са на картон или платно, залепени на картон. Без да са някакво сериозно постижение на художника, те все пак са едно свидетелство за героичните фронтови усилия на нашите войски. Победният устрем на войниците е предаден изключително силно и за-

владяващо в картината на проф.Димитър Гюдженов – „Боят при Тутракан”. С развято бойно знаме офицери и войници се вдигат в атака, за да преодолеят един след друг няколко реда телени заграждения, въпреки убийствения огън на противника. Тази масова сцена на боя /размери на платното – 260x170 см/ е очевидно по възможностите на такъв доказан художник-багалист, какъвто е Д.Гюдженов.. Потвърждение за това е и другата негова картина от фонда на музея – „Боят при Кубадин-20.X.1916г.”.

Два портрета с маслени бои, работа на двама други изтъкнати майстори на четката, също привличат вниманието ни. Единият – „Генералът от пехотата Стефан Тошев” е на Цено Тодоров. Командващият легендарната Трета армия е даден в полуфигура, с два български ордена за храброст и германски орден „Железен кръст”, който се дава за изключителни заслуги по време на война. Изразът на лицето му излъчва решителност, присъща на този талантлив военен началник. /Вероятно заради германския орден, този портрет не е показван десетилетия наред./

Никола Кожухаров е нарисувал генерал-лейтенант Иван Колев – началник на Конната дивизия- s фигура, с нагайка в дясната ръка, а с лявата държи поводата на любимия си кон Пирин, на който се вижда само главата. В ляво, долу – кавалеристи в походен строй.

Според мен и двата портрета биха могли да заемат полагащото им се място във всяка престижна музейна експозиция.

Графиката за военната кампания в Добруджа през 1916 г. е представена най-вече от двамата военни художници Борис Денев /1883-1969/ и Александър Мутафов /1879-1957/, първия с 55 творби, а втория – с 40. Рисунките им са с креда, пастел, молив, акварел, туш, гваш и въглен. Денев е военен художник от 1914 г. до 1925 г., обиколил е всички фронтове на българската армия през Първата световна война.

Дълго време е пребивавал и на Добру-

Проф. Димитър Гюдженов - „През войната”

Проф. Димитър Гюдженов - „Дъжд на фронта”

джанския. Той сваля офицерския си пагон, за да е в най-близък, непринуден контакт, непринуден контакт с обикновения боец. В резултат на непосредствените му наблюдения се появяват: „Тутракан-придвижване на резервите към форт №8”, „Батарейта на капитан Данчов пред Тутракан”, „Румънска бойна артилерия, пленена при Тутракан”, „Превързочен пункт” и още 15 рисунки, отнасящи се до тази „непревземаема” крепост.

Вторият „обект”, на който той посвещава таланта си, е град Черна вода. В „Артилерия пред Черна вода”, „Атакуване линията на Черна вода откъм Траяновия вал, 19.X.1916”, „В Черна вода” и др. Денев пресъздава трескавия темп на боевете и разкрива образа на боеца, когото искрено обича,

войнишки героизъм и преживявания. Рисува още: биваци /при с.Исуф Бунар и с.Арабаджи/, разбиването на румънците при с.Енидже и Паракъой, позициите при с.Мулчова /19.IX.1916/ и др.

Александър Мутафов е военен художник при щаба на IV Преславска дивизия. И той остава значителен брой скици, акварели и моливни рисунки. Върви заедно с войските – от Попово до Исака. В „Лейбгвардейския на Н.В. полк...”

вторият „обект”, на който той посвещава таланта си, е град Черна вода. В „Артилерия пред Черна вода”, „Атакуване линията на Черна вода откъм Траяновия вал, 19.X.1916”, „В Черна вода” и др. Денев пресъздава трескавия темп на боевете и разкрива образа на боеца, когото искрено обича,

военните действия – в града и с неприбраните все още и непогребани трупове на загиналите наши или неприятелски войници.

В други няколко графични рисунки Мутафов е отразил епизоди от боевете, които водят VII и XXXI пехотен полк при с.Балабанча и XIX пехотен полк на височината 234 над Балтаджеци. Барабаният артилерийски огън на противника и телените мрежи не са в състояние да ги спрат и пречупят бойния им устрем. Подобна е картината и при с. Александрия и Аптаат, където действа VIII пехотен полк.

От наблюдателното око на Ал.Мутафов не е убягнал и тилът. Това виждаме от „Фурните на дивизията, 1916”, „Полска военна болница в Разград”, „Войници на почивка в Кавалич – чифлик”, „Наши-

те пионери в Добруджа”, „Землянки”, „Бивак на XV артилерийски полк при с.Сазлъ”, „Ловене на риба през затишието” и др.

От скулптурата в НВИМ, с която най-слабо е отразена войната в Добруджа, заслужава да се отбележи „Бюст на генерал Иван Колев /в бронз/ от проф.Жеко Спиридонов.

От направения кратък преглед, който далеч не обхваща всичко, сътворено от нашите художници за четиримесечните военни действия на Добруджанския фронт, може да се каже, че те са ни оставили достатъчно много произведения на военна тематика, които е крайно време да бъдат показани на широката, особено на добруджанската публика. Предстоящото честване на 100-годишнината от събитията през 1916 г. е отличен повод за това.

Д-р Ташо Ив.ТАШЕВ

ТЕЛЕГРАМА.
Добрич, 7 Септември 1916 год.
Нашите храбри войски слъд като оня ден разбиха ромънската пѣхота и руската кавалерия, вчера разбиха и руската многочислена пѣхота.
Началник на Варн. Укрѣпѣн Пунктъ,
Генералъ Майоръ: **КАПТАРДЖИЕВЪ.**

Добричъ, Балчикъ, Каварна и Калиакра въ БЪЛГАРСКИ РЪЦѢ.
На 4 Септември въ 4 и половина часа слъд обѣдъ нашите войски влѣзоха въ гр. Добричъ, а въ 5:30 часа сжщия денъ генерала съ щаба си влѣзе тържествено въ града посрѣщанъ отъ цѣлото Гражданство и обсипавъ съ цветя.

